

2.1. Περί των φυσικών καταστάσεων της ανθρωπότητας (Λεβιάθαν, 1651, Κεφάλαιο 8)¹

Η φύση έχει κάνει τους ανθρώπους σε τέτοιο βαθμό ίσους ως προς τις ικανότητες του σώματος και του νου, ώστε ακόμη κι αν μερικές φορές βρίσκουμε κάποιον που προφανώς έχει δυνατότερο σώμα ή πιο εύστροφο νου υιό κάποιον άλλον, όταν τα συνυπολογίσουμε διακρίνουμε ότι η διαφορά μεταξύ των ανθρώπων δεν είναι τόσο σημαντική, ώστε κάποιος να μπορεί να ισχυριστεί ότι έχει ένα προτέρημα που κάποιος άλλος να μην μπορεί να ισχυριστεί ότι κατέχει και ο ίδιος. Όσο για τη σωματική δύναμη, ο ασθενέστερος έχει αρκετή δύναμη για να σκοτώσει τον δυνατότερο, είτε με δόλο είτε σε συνεργασία με άλλους οι οποίοι διατρέχουν παρόμοιο κίνδυνο με τον ίδιο.

Και όσον αφορά τις ικανότητες του νου (παραβλέποντας τις τέχνες που βασίζονται στον λόγο και ειδικά στην ικανότητα που προέρχεται από γενικούς και αλάνθαστους κανόνες, τους οποίους ονομάζουμε Επιστήμες, που κατέχουν πολύ λίγοι και ισχύουν μόνο για μερικά θέματα καθώς δεν αποτελούν φυσικές εκ γενετής ικανότητες, ούτε τις αποκτούμε, όπως συμβαίνει με τη σύνεση), διαπιστώνω ότι υπάρχει ακόμη μεγαλύτερη ισότητα μεταξύ των ανθρώπων απ' ό,τι ισχύει για τη σωματική δύναμη. Η σύνεση άλλωστε αποτελεί απλώς εμπειρία η οποία κατανέμεται εξίσου σε όλους αυτούς που ασχολούνται εξίσου με τα θέματα αυτά για το ίδιο χρονικό διάστημα.

Αυτό που ίσως κάνει μια τέτοια ισότητα να φαίνεται απίστευτη δεν είναι παρά μια μάταιη έπαρση του ανθρώπου αναφορικά με τη σοφία του, την οποία σχεδόν όλοι πιστεύουν ότι κατέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι ο κυδαίος και αγροίκος άνθρωπος· δηλαδή, την κατέχει σε μεγαλύτερο βαθμό απ' όλους τους ανθρώπους εκτός από μερικούς άλλους, τους οποίους λόγω φήμης ή επειδή συμφωνούν μαζί του, εγκρίνει. Γιατί τέτοια είναι η φύση των ανθρώπων, ώστε ανεξάρτητα από το αν μπορούν να αναγνωρίσουν ότι πολλοί άλλοι είναι πιο πνευματώδεις ή πιο εύγλωττοι ή πιο μορφωμένοι από κάποιους, θα πιστέψουν ωστόσο με δυσκολία ότι υπάρχουν πολλοί τόσο σοφοί, όσο είναι οι ίδιοι. Αυτό συμβαίνει επειδή το δικό τους πνεύμα είναι απτό, ενώ των άλλων είναι απομακρυσμένο. Όμως κάτι τέτοιο μάλλον αποδεικνύει ότι οι άνθρωποι σε αυτό το σημείο είναι ίσοι, παρά ότι είναι άνισοι! Διότι υπό κανονικές συνθήκες δεν υπάρχει ασφαλέστερη ένδειξη της ίσης κατανομής οιασδήποτε πράγματος, από το γεγονός ότι ο κάθε άνθρωπος είναι ικανοποιημένος με το μερίδιό του.

Από αυτή την ισότητα των ικανοτήτων προέκυψε η ισότητα ελπίδας για την επίτευξη των στόχων μας. Και ως εκ τούτου, αν δυο οποιοδήποτε άνθρωποι επιθυμούν το ίδιο πράγμα, το οποίο όμως δεν μπορούν να απολαύσουν ταυτόχρονα, γίνονται εχθροί· και στην πορεία προς τον στόχο τους (που είναι κατά κύριο λόγο η δική τους επιβίωση και μερικές φορές η δική τους απόλαυση και μόνο) προσπαθούν να καταστρέψουν ή να υποτάξουν ο ένας τον άλλον. Και από εδώ προκύπτει ότι ενώ ένας εισβολέας δεν έχει να φοβηθεί παρά τη δύναμη ενός άλλου ανθρώπου, αυτός που σπέρνει, θερίζει, οικοδομεί ή κατέχει μια βολική θέση ισχύος, θα πρέπει να φοβάται ότι είναι πιθανόν να καταφθάσουν άλλοι προετοιμασμένοι με ενωμένες τις ατομικές τους δυνάμεις για να τον εκδιώξουν και να του στερήσουν όχι μόνο τον καρπό της εργασίας του, αλλά και τη ζωή ή την ελευθερία του. Και ο εισβολέας, με τη σειρά του, διατρέχει παρόμοιο κίνδυνο από κάποιον άλλον.

Και από την αμοιβαία αυτή καχυποψία, δεν υπάρχει κανένας τρόπος να ασφαλίσει ο άνθρωπος τον εαυτό του τόσο λογικός όσο η πρόβλεψη· δηλαδή, με τη βία ή με τεχνάσματα, να κυριαρχήσει πάνω σε όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους, για τόσο πολύ καιρό, ώσπου να πάψει να υπάρχει κάποια άλλη εξουσία τόσο μεγάλη ώστε να τον απειλεί· Αυτό δεν αποτελεί τίποτε άλλο, παρά μόνο αυτό που απαιτείται για την επιβίωσή του στο όνομα της οποίας γενικά είναι επιτρεπτό να συμπεριφέρεται κανείς τοιουτοτρόπως. Ωστόσο, επειδή υπάρχουν κάποιιοι που αποκομίζουν ευχαρίστηση στοχαζόμενοι την εξουσία που προέρχεται από πράξεις κατάκτησης, τις οποίες επιδιώκουν πέραν των όσων απαιτεί η ασφάλειά τους, αν οι υπόλοιποι που διαφορετικά θα ήταν ευτυχείς να ζουν άνετα

1. Η μετάφραση έγινε από την έκδοση: Thomas Hobbes, *Leviathan*, James Thornton, Oxford, 1881, κεφ. viii.

μέσα σε πιο μετριοπαθή όρια, δεν αυξήσουν τη δύναμή τους εισβάλλοντας πρώτα οι ίδιοι, δεν θα είναι σε θέση να επιβιώσουν για πολύ καιρό μόνο αμυνόμενοι. Κατά συνέπεια, μια τέτοια αύξηση της κυριαρχίας πάνω στους ανθρώπους, στο επίπεδο που είναι απαραίτητη για τη συντήρηση του ανθρώπου, θα έπρεπε να είναι επιτρεπτή.

Επίσης, οι άνθρωποι δεν νιώθουν καμία ευχαρίστηση (αλλά αντίθετα θλίβονται πολύ) από τη διατήρηση μιας κοινωνικής συναναστροφής, στις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει κάποια δύναμη ικανή να προκαλέσει δέος σε όλους. Γιατί κάθε άνθρωπος απαιτεί ο φίλος του να τον αξιολογήσει με τα ίδια μέτρα και σταθμά που ο ίδιος αξιολογεί τον εαυτό του. Και μόλις εμφανιστούν σημάδια περιφρόνησης ή υποτίμησης, προσπαθεί φυσικά, στο μέτρο που τολμά (η τόλμη μεταξύ αυτών που δεν έχουν κοινή εξουσία ώστε να διατηρούνται ήσυχτοι και ειρηνικοί είναι αρκετή για να τους οδηγήσει στην αλληλοεξόντωση) να αποσπάσει εκβιαστικά μεγαλύτερη αναγνώριση της αξίας του από όσους τον περιφρονούν, καθώς και από άλλους, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα των πρώτων. Έτσι, στη φύση του ανθρώπου βρίσκουμε τρεις κύριες αιτίες διαμάχης. Πρώτον, τον ανταγωνισμό· δεύτερον, την καχυποψία· τρίτον, τη δόξα.

Η πρώτη κάνει τους ανθρώπους να επιτίθενται με κίνητρο το κέρδος· η δεύτερη για ασφάλεια· η τρίτη για φήμη. Οι ανήκοντες στην πρώτη κατηγορία χρησιμοποιούν βία για να γίνουν αφέντες άλλων ανθρώπων, καθώς και των συζύγων τους, των παιδιών τους και των κοπαδιών τους· όσοι ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία δρουν με κριτήριο την υπεράσπιση του εαυτού τους. Τέλος, οι ανήκοντες στην τρίτη κατηγορία δραστηριοποιούνται με βάση ασημαντότητες, όπως μια λέξη, ένα χαμόγελο, μια διαφορετική άποψη ή οποιοδήποτε άλλο σημείο υποτίμησης που διατυπώθηκε είτε άμεσα εναντίον τους, είτε εμμέσως εναντίον των συγγενών τους, των φίλων τους, του έθνους τους, του επαγγέλματός τους ή του ονόματός τους.

Με αυτόν τον τρόπο γίνεται φανερό ότι, όσο οι άνθρωποι ζουν χωρίς μία κοινή Εξουσία που να προκαλεί σε όλους δέος, βρίσκονται στην κατάσταση που ονομάζεται Πόλεμος· πρόκειται μάλιστα για έναν πόλεμο όπου ο κάθε άνθρωπος είναι σε πόλεμο εναντίον κάθε άλλου ανθρώπου. Γιατί ο πόλεμος δεν συνιστά μόνο μάχη, ούτε την πράξη της πάλης· συνιστά μία περίοδο κατά την οποία η βούληση για μάχη είναι αρκούντως γνωστή· επομένως η έννοια της περιόδου πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν στη φύση του πολέμου· όπως συμβαίνει άλλωστε και για την εξακρίβωση της φύσης μιας κακοκαιρίας. Γιατί, όπως η φύση της κακοκαιρίας δεν εντοπίζεται σε μια-δυο νεροποντές, αλλά σε μια κλίση προς νεροποντή που κρατά πολλές συνεχόμενες ημέρες, έτσι και η φύση του πολέμου δεν αποτελείται από πραγματικές μάχες, αλλά από μία γνωστή προδιάθεση για πόλεμο, εκεί και όποτε δεν υπάρχει καμία εγγύηση για το αντίθετο. Κάθε άλλη περίοδος συνιστά την ειρήνη.

Επομένως, οτιδήποτε αποτελεί επακόλουθο μιας εποχής Πολέμου, όπου κάθε άνθρωπος είναι ο εχθρός κάθε ανθρώπου, είναι επίσης επακόλουθο μιας εποχής κατά την οποία οι άνθρωποι ζουν χωρίς άλλη ασφάλεια πέρα από αυτήν που τους εξασφαλίζει η δική τους δύναμη και εφευρετικότητα η οποία τους παρέχει ό,τι χρειάζονται. Σε μια τέτοια κατάσταση, δεν υπάρχει θέση για παραγωγική εργασία· γιατί ο καρπός της εργασίας είναι αβέβαιος· κατά συνέπεια δεν υπάρχει πολιτισμός στη Γη· ούτε ναυτιλία, ούτε χρήση εμπορευμάτων που μπορούν να εισαχθούν από τη θάλασσα· κανένα άνετο κτίριο· δεν υπάρχουν μηχανήματα μεταφοράς και διακίνησης πραγμάτων που απαιτούν μεγάλη δύναμη· ούτε γνώση για τη μορφή της Γης· ούτε μέτρηση του χρόνου· ούτε τέχνες· ούτε γράμματα· ούτε κοινωνία· και το χειρότερο απ' όλα, υπάρχει θέση μόνο για συνεχή φόβο και τον κίνδυνο βίαιου θανάτου. Έτσι ο βίος του ανθρώπου καθίσταται μοναχικός, ενδεής, βρόμικος, κτηνώδης και σύντομος.

Μπορεί να φαίνεται παράξενο σε κάποιον που δεν έχει ζυγίσει καλά αυτά τα πράγματα· ότι η Φύση έπρεπε να διαιρέσει με αυτόν τον τρόπο τους ανθρώπους και να τους καταστήσει ικανούς να επιτίθενται και να καταστρέφουν ο ένας τον άλλον· και επομένως μπορεί, μη εμπιστευόμενος το συμπέρασμα που προέρχεται από τα πάθη του, να επιθυμεί ίσως να το επιβεβαιώσει και από την εμπειρία του. Ας αναλογιστεί λοιπόν κανείς πως, όταν ταξιδεύει, οπλίζεται και προσπαθεί να έχει καλή συνοδεία· όταν κοιμάται, κλειδώνει τις εξώπορτες· ακόμα και όταν είναι στο σπίτι του κλειδώνει τις κασέλες· και όλα αυτά ενώ ξέρει ότι υπάρχουν νόμοι και οπλισμένοι δημόσιοι αξιωματικοί για να τιμωρήσουν την κάθε αδικία που θα υποστεί· τι γνώμη έχει για τους συνανθρώπους του όταν ιππεύει οπλισμένος; Για τους συμπολίτες του όταν κλειδώνει τις πόρτες του; Για τα παιδιά του και τους υπηρέτες του όταν κλειδώνει τις κασέλες του; Δεν κατηγορεί με αυτές τις πράξεις του την ανθρωπότητα, όπως την κατηγορώ εγώ με τα λόγια μου; Αλλά κανένας μας δεν κατηγορεί τη Φύση του ανθρώπου. Οι επιθυμίες και τα άλλα πάθη του ανθρώπου δεν είναι από μόνα τους αμαρτήματα. Ούτε οι δράσεις που προέρχονται από αυτά τα πάθη μέχρι την επίγνωση ενός Νόμου που τις απαγορεύει· που μέχρι να νομοθετηθεί δεν μπορούν να γνωρίζουν· ούτε ένας Νόμος μπορεί να νομοθετηθεί, μέχρις ότου συμφωνήσουν στο πρόσωπο που θα τον νομοθετήσει.

Μπορεί ενδεχομένως να σκεφτεί κανείς ότι δεν υπήρξε ποτέ τέτοια εποχή, ούτε κατάσταση πολέμου όπως αυτή που περιγράψω· και προσωπικά πιστεύω ότι ποτέ δεν ίσχυσε κάτι τέτοιο γενικά σε όλο τον κόσμο· αλλά υπάρχουν

πολλοί τόποι σήμερα όπου οι άνθρωποι ζουν με αυτόν τον τρόπο. Οι άγριοι άνθρωποι σε πολλά μέρη της Αμερικής, εκτός από κυβερνήσεις μικρών οικογενειών η ομόνοια των οποίων εξαρτάται από τη φυσική επιθυμία, δεν διαθέτουν διόλου κυβέρνηση· και διαβιούν μέχρι σήμερα με αυτόν τον κτηνώδη τρόπο, όπως περιέγραψα παραπάνω. Όμως ποιος τρόπος ζωής θα επικρατούσε εκεί που δεν υπάρχει κοινή Εξουσία, μπορεί να γίνει αντιληπτός από τον τρόπο ζωής των ανθρώπων που προηγουμένως διαβιούσαν κάτω από μια ειρηνική διακυβέρνηση ο οποίος εκφυλίζεται σε εμφύλιο πόλεμο.

Όμως, ακόμα κι αν δεν υπήρχε ποτέ εποχή που οι συγκεκριμένοι άνθρωποι να βρίσκονταν σε κατάσταση πολέμου συναμεταξύ τους, οι βασιλείς και τα πρόσωπα που ασκούν κυρίαρχη εξουσία, ανά πάσα στιγμή, λόγω της ανεξαρτησίας τους, βρίσκονται σε συνεχείς αντιζηλίες και στην κατάσταση και τη θέση των μονομάχων· με τα όπλα τους να σημαδεύουν και τα μάτια τους καρφωμένα στον άλλο· στήνουν δηλαδή φρούρια, φρουρές και τα κανόνια τους στα σύνορα των βασιλείων τους· στέλνουν μόνιμους κατασκόπους στους γείτονές τους· πρόκειται για μια στάση πολέμου. Όμως, επειδή κατ' αυτόν τον τρόπο προστατεύουν την παραγωγική εργασία των υπηκόων τους, δεν προκύπτει από την εν λόγω συμπεριφορά η δυστυχία η οποία συνοδεύει την ελευθερία των μεμονωμένων ανθρώπων.

Σε αυτόν τον πόλεμο όλων εναντίον όλων, προκύπτει επίσης ότι τίποτα δεν μπορεί να είναι άδικο. Οι έννοιες του ορθού και του λάθους, της δικαιοσύνης και της αδικίας δεν έχουν εδώ θέση. Εκεί όπου δεν υπάρχει κοινή εξουσία, δεν υπάρχει νόμος, και εκεί όπου δεν υπάρχει νόμος, δεν υπάρχει αδικία. Η δύναμη και η απάτη βρίσκονται σε πόλεμο με τις δύο υπέρτατες αρετές. Η δικαιοσύνη και η αδικία δεν είναι κάποιες από τις ικανότητες ούτε του σώματος, ούτε του νου. Εάν ήταν, θα μπορούσαν να αποτελούν στοιχεία ενός ανθρώπου που ζει μόνος στον κόσμο, όπως οι αισθήσεις και τα πάθη του. Είναι ποιότητες που συνδέονται με ανθρώπους οι οποίοι βρίσκονται εντός της κοινωνίας, όχι στη μοναξιά. Συνεπώς δεν υπάρχει ιδιοκτησία, κυριότητα, δικό μου και δικό σου· αλλά μόνο αυτό που μπορεί κάθε άνθρωπος να αρπάξει· και για τόσο καιρό, όσο μπορεί να το κρατήσει. Αυτά ισχύουν στην αρρωστημένη κατάσταση όπου ο άνθρωπος βρίσκεται στα πλαίσια της απλής Φύσης· αν και έχει τη δυνατότητα να βγει από αυτήν, εν μέρει μέσω των παθών του, εν μέρει μέσω του λόγου του.

Τα πάθη που δημιουργούν την κλίση του ανθρώπου προς την Ειρήνη είναι ο φόβος του θανάτου· η επιθυμία ορισμένων πραγμάτων που είναι απαραίτητα για την εύθραυστη διαβίωση· και μια ελπίδα ότι θα τα αποκτήσουν με την παραγωγική εργασία. Και ο Λόγος προτείνει βολικά άρθρα Ειρήνης, πάνω στα οποία μπορούν οι άνθρωποι να συμφωνήσουν. Αυτά τα άρθρα αποκαλούνται διαφορετικά Νόμοι της Φύσης. Σε αυτούς θα αναφερθώ με περισσότερες λεπτομέρειες στα δύο επόμενα κεφάλαια.

2.2. Περί των αιτιών, γέννησης και ορισμού μιας κοινοπολιτείας (Λεβιάθαν, 1651, Κεφάλαιο 17)

Η τελική αιτία, ο στόχος ή το σχέδιο των ανθρώπων (που αγαπούν εκ φύσεως την ελευθερία και την κυριαρχία επί των άλλων) που είναι υπεύθυνο για την εισαγωγή της αυτοσυγκράτησης, χάριν της οποίας τους βλέπουμε να ζουν σε κοινοπολιτείες, είναι η πρόνοια για την αυτοσυντήρησή τους, και ως εκ τούτου, για μια πιο ευχάριστη ζωή· δηλαδή να εξέλθουν από την άθλια κατάσταση του πολέμου, που αποτελεί αναπόδραστα τη συνέπεια, όπως έχει αποδειχθεί, των φυσικών παθών των ανθρώπων όταν δεν υφίσταται μία απτή δύναμη για να τους προκαλεί δέος και να τους δεσμεύει με τον φόβο της τιμωρίας, ώστε να τηρούν τις δεσμεύσεις τους και τους νόμους της φύσης που ορίζονται στο δέκατο τέταρτο και το δέκατο πέμπτο κεφάλαιο της μελέτης μου.

Καθώς οι νόμοι της φύσης, όπως η δικαιοσύνη, η ευθυδικία, η μετριοφροσύνη, το έλεος και, συνολικά, το να κάνουμε στους άλλους ό,τι θα ήθελαν οι άλλοι να κάνουν σε εμάς, εθελοντικά, χωρίς το φόβητρο κάποιας εξουσίας να μας επιβάλλει την τήρησή τους, αντίκεινται στα πάθη μας που μας οδηγούν στη μεροληψία, την υπερηφάνεια, την εκδίκηση και σε άλλα παρόμοια. Και οι συμβάσεις, χωρίς το ξίφος, δεν αποτελούν παρά λόγια, και δεν έχουν καμία δύναμη να προστατέψουν έναν άνθρωπο. Επομένως, παρά τους νόμους της φύσης (που ο καθένας μπορεί να τηρεί, όταν έχει τη βούληση να τους τηρεί και μπορεί να το πράξει με ασφάλεια), εάν δεν εγκαθιδρυθεί μια εξουσία αρκετά ισχυρή για την ασφάλειά μας, κάθε άνθρωπος νομίμως θα βασίζεται στη δική του δύναμη και στις δικές του δεξιότητες για να προστατευθεί από τους υπόλοιπους.

Όπου οι άνθρωποι ζούσαν σε μικρές οικογένειες, το να κλέβουν και να λαφυραγωγούν ο ένας τον άλλον αποτελούσε επιτήδευμα το οποίο όχι μόνο δεν θεωρούνταν αντίθετο στον νόμο της φύσης, αλλά αντίθετα, όσο περισσότερα ήταν τα λάφυρα που αποκόμιζαν, τόσο μεγαλύτερη ήταν η υπόληψή τους· και οι άντρες δεν τηρούσαν άλ-

λους νόμους, παρά μόνο τους νόμους τιμής· δηλαδή να απέχουν από τη σκληρότητα και να φείδονται τη ζωή των ανθρώπων και τα εργαλεία της κτηνοτροφίας. Και όπως έπρατταν τότε οι μικρές οικογένειες, έτσι πράττουν σήμερα οι πόλεις και τα βασίλεια που δεν απαρτίζουν παρά μεγαλύτερες οικογένειες (για την ασφάλειά τους), επεκτείνοντας την κυριαρχία τους με το πρόσχημα του κινδύνου ή του φόβου της εισβολής ή της παροχής βοήθειας σε άλλους εισβολείς· και δικαίως προσπαθούν όσο περισσότερο μπορούν να καθυποτάξουν ή να αποδυναμώσουν τους γείτονές τους με ωμή βία και μυστικά τεχνάσματα, εφόσον δεν μπορούν να προφυλαχθούν αλλιώς· και όλα αυτά μνημονεύονται με σεβασμό ανά τους αιώνες.

Ούτε η συνένωση μικρού αριθμού ανθρώπων μπορεί να τους παρέχει ασφάλεια· όταν οι αριθμοί είναι μικροί, μικρές προσθήκες στη μία ή στην άλλη πλευρά αυξάνουν τόσο πολύ την υπεροχή της μιας έναντι της άλλης, ώστε να είναι αρκετή για να επιφέρει τη νίκη· ως εκ τούτου ενθαρρύνει την εισβολή. Το πλήθος των ανθρώπων που επαρκεί για να νιώσει κανείς ασφαλής δεν καθορίζεται από κάποιον συγκεκριμένο αριθμό, αλλά εξαρτάται από το πλήθος των εχθρών που φοβόμαστε· και επάρκεια υφίσταται όταν το πλεονέκτημα του εχθρού δεν είναι τόσο πασίδηλο και εμφανές ώστε προκαθορίζοντας την έκβαση του πολέμου, να τον παρακινεί να επιχειρήσει εισβολή.

Ακόμη κι αν τύχει ο αριθμός των ανθρώπων να είναι ο μέγιστος δυνατός, αν οι πράξεις τους κατευθύνονται σύμφωνα με τις ατομικές κρίσεις και τις ιδιαίτερες ορέξεις τους, δεν θα μπορούσαν ποτέ να προσδοκούν στη διασφάλιση επαρκούς άμυνας, ούτε αναφορικά με την προστασία τους από κάποιον εξωτερικό εχθρό, ούτε από τις αδικοπραξίες μεταξύ τους. Διότι οι ατομικές γνώμες σχετικά με την καλύτερη χρήση και εφαρμογή της συνολικής δύναμής τους όχι μόνο δεν βοηθούν αλλά εμποδίζουν την αλληλοϋποστήριξη, και οι αμοιβαίες αντιθέσεις εκμηδενίζουν τη δύναμή τους· έτσι, εύκολα, όχι μόνο υποτάσσονται σε πολύ λίγους, που όμως ομογνωμούν, αλλά και όταν δεν υπάρχει κοινός εχθρός, συγκρούεται ο ένας με τον άλλο για τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους. Διότι εάν μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων θα μπορούσε να συναινέσει στην τήρηση της δικαιοσύνης και των άλλων νόμων της φύσης χωρίς το δέος μιας κοινής εξουσίας, τότε θα μπορούσαμε επίσης να υποθέσουμε ότι όλη η ανθρωπότητα θα μπορούσε να κάνει το ίδιο· και τότε δεν θα υπήρχε ανάγκη να υπάρξει οποιαδήποτε πολιτική κυβέρνηση ή κοινοπολιτεία, γιατί θα υπήρχε ειρήνη χωρίς υποταγή.

Ούτε αρκεί για την ασφάλειά τους, που οι άνθρωποι επιθυμούν να διαρκεί παντοτινά, να κυβερνώνται και να διοικούνται από μια αρχή για περιορισμένο χρονικό διάστημα, όπως σε μια μάχη ή έναν πόλεμο. Γιατί, ακόμη κι αν κατανικούσαν έναν κοινό εχθρό με την ομόθυμη προσπάθειά τους, μετά, όταν είτε δεν έχουν κοινό εχθρό, είτε δεν έχουν κοινούς φίλους και εχθρούς, τα διαφορετικά συμφέροντα διαλύουν το κοινό τους μέτωπο και ξαναρχίζει ο μεταξύ τους πόλεμος.

Είναι αλήθεια ότι ορισμένα έμβια πλάσματα, όπως οι μέλισσες και τα μυρμήγκια, ζουν κοινωνικά μεταξύ τους (κατά συνέπεια ο Αριστοτέλης τα συμπεριλαμβάνει στα πολιτικά όντα) παρόλο που δεν υπακούν παρά στις ατομικές κρίσεις και ορέξεις τους· δεν διαθέτουν ομιλία, έτσι ώστε το ένα να μπορεί να δηλώσει στο άλλο αυτό που θεωρεί σκόπιμο για το κοινό όφελος. Κατά συνέπεια κάποιος ίσως να επιθυμεί να μάθει γιατί η ανθρωπότητα δεν μπορεί να κάνει το ίδιο. Στο ερώτημα αυτό απαντώ:

Πρώτον, σε αντίθεση με αυτά τα πλάσματα, οι άνθρωποι συνεχώς ανταγωνίζονται για τιμή και αξιοπρέπεια· κατά συνέπεια ανάμεσα στους ανθρώπους προκύπτει ο φθόνος, το μίσος και τελικά ο πόλεμος, ενώ μεταξύ των πλασμάτων αυτών δεν συμβαίνει το ίδιο.

Δεύτερον, μεταξύ αυτών των πλασμάτων το κοινό καλό δεν διαφέρει από το ιδιωτικό· και από τη φύση τους καθώς είναι διατεθειμένα να προωθήσουν το ιδιωτικό συμφέρον, προωθούν το συλλογικό συμφέρον και αποκτούν το κοινό όφελος. Αλλά ο άνθρωπος, του οποίου η ευχαρίστηση συνίσταται στη σύγκριση με άλλους ανθρώπους, δεν μπορεί να απολαύσει τίποτε άλλο παρά αυτό στο οποίο υπερέχει έναντι των άλλων.

Τρίτον, αυτά τα πλάσματα, που δεν έχουν όπως ο άνθρωπος ορθό λόγο, δεν διακρίνουν ούτε θαρρούν ότι διακρίνουν κάποιο λάθος στη διαχείριση της κοινής τους δραστηριότητας· ενώ στις τάξεις των ανθρώπων υπάρχουν πολλοί που πιστεύουν ότι είναι σοφότεροι και ικανότεροι από τους υπόλοιπους να κυβερνούν το σύνολο επιχειρώντας να μεταρρυθμίσουν και να καινοτομήσουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο· και με τον τρόπο αυτό φέρνουν τη διχόνοια και τον εμφύλιο πόλεμο.

Τέταρτον, αυτά τα πλάσματα, αν και κάνουν κάποια χρήση ήχων για να γνωστοποιούν το ένα στο άλλο τις επιθυμίες τους και άλλες προσδοκίες, στερούνται της τέχνης του λόγου, με την οποία ορισμένοι άνθρωποι μπορούν να παρουσιάσουν στους άλλους το καλό ως κακό και το κακό ως καλό· και μπορούν να αυξάνουν ή να μειώνουν φαινομενικά το καλό και το κακό, δυσσαρετώντας τους ανθρώπους και διαταράσσοντας τη γαλήνη τους έτσι όπως αυτοί επιθυμούν.

Πέμπτον, τα άλογα πλάσματα δεν μπορούν να διακρίνουν μεταξύ προσβολής και πρόκλησης βλάβης· επομέ-

νως, εφόσον βρίσκονται σε ανάπαυση, δεν συγκρούονται με τα όμοιά τους· ενώ ο άνθρωπος όσο περισσότερο βρίσκεται σε ανάπαυση, τόσο πιο ενοχλητικός γίνεται· διότι τότε είναι που αγαπά να επιδεικνύει τη σοφία του και να ελέγχει τις πράξεις εκείνων που κυβερνούν την κοινοπολιτεία.

Τέλος, η συμφωνία αυτών των πλασμάτων είναι φυσική, ενώ αυτή των ανθρώπων συνιστά μία σύμβαση, η οποία είναι τεχνητή και επομένως δεν προκαλεί έκπληξη ότι υπάρχουν κάποια άλλα προαπαιτούμενα, πέρα από την ίδια, για να αποκτήσει η συμφωνία τους σταθερότητα και διάρκεια· πρόκειται για μια κοινή εξουσία που θα τους προκαλεί δέος και θα κατευθύνει τις πράξεις τους προς το κοινό όφελος.

Ο μόνος τρόπος για να δημιουργήσουν μια τέτοια κοινή εξουσία, που να τους προστατεύει από την εισβολή ξένων και από τις μεταξύ τους αδικηπραξίες, παρέχοντάς τους έτσι ασφάλεια σε τέτοιον βαθμό ώστε να ζουν από την εργασία τους και τους καρπούς της γης με τους οποίους μπορούν να τραφούν και να ζήσουν ευτυχισμένα, είναι να μεταβιβάσουν όλη τους την εξουσία και τη δύναμη σ' έναν άνθρωπο ή σε μια συνάθροιση ανθρώπων, η οποία με βάση την αρχή της πλειοψηφίας να δύναται να ανάγει όλες τις βουλήσεις σε μία· με άλλα λόγια, να διορίσουν έναν άνθρωπο ή μια συνάθροιση ανθρώπων για να τους εκπροσωπή· και ο καθένας να ορίζει και να αναγνωρίζει τον εαυτό του ως αυτεξούσιο εντολοδότη οποιασδήποτε ενέργειας επιτελεί ή θα αναγκαστεί να επιτελέσει αναφορικά με τα θέματά που αφορούν την κοινή ειρήνη και ασφάλεια. Ως αποτέλεσμα, υποτάσσουν τη βούλησή τους στη δική του βούληση και τις κρίσεις τους στη δική του κρίση.

Αυτό συνιστά κάτι περισσότερο από συναίνεση ή συμφωνία· αποτελεί μια πραγματική ένωση όλων αυτών σ' ένα και το αυτό πρόσωπο, πράγμα που υλοποιείται με μια συνθήκη κάθε ανθρώπου με κάθε άνθρωπο με τέτοιον τρόπο, ως να έλεγε ο ένας στον άλλο: «Απεμπολώ το δικαίωμά μου να κυβερνώ τον εαυτό μου και εξουσιοδοτώ αυτόν τον άνθρωπο ή αυτή τη συνέλευση ανθρώπων να το πράξει με τον όρο ότι απεμπολείς και εσύ το δικαίωμά σου σε αυτόν εξουσιοδοτώντας έτσι όλες τις πράξεις του με τον ίδιο τρόπο». Αφού συμβεί αυτό, το πλήθος που ενοποιείται κατ' αυτόν τον τρόπο καλείται *ΚΟΙΝΟΠΟΛΙΤΕΙΑ*· στα λατινικά, *CIVITAS*. Αυτή είναι η γενιά του μεγάλου *ΛΕΒΙΑΘΑΝ*, ή μάλλον, για να μιλήσουμε πιο ευλαβικά, του θνητού θεού στον οποίο οφείλουμε, υπό τη σκέπη του αθάνατου Θεού, την ειρήνη και την άμυνά μας. Διότι από αυτή την εξουσία, που του έχει αποδοθεί από κάθε συγκεκριμένο μέλος της κοινοπολιτείας, έχει στη διάθεσή του τη χρήση τόσο της εξουσίας όσο και της βίας, ώστε επισείοντάς της να μπορεί να διαμορφώσει τις βουλήσεις όλων για να επιτύχει τόσο την ειρήνη στο εσωτερικό, όσο και την αμοιβαία βοήθεια εναντίον των εχθρών στο εξωτερικό. Και ο ίδιος αποτελεί την ουσία της κοινοπολιτείας η οποία, για να την ορίσω, είναι: ένα πρόσωπο, στου οποίου τις πράξεις ένα μεγάλο πλήθος, με αμοιβαίες συμβάσεις, ο καθένας ξεχωριστά έχει μετατραπεί σε συμβαλλόμενο, με σκοπό να μπορεί να χρησιμοποιήσει τη δύναμη και τα μέσα όλων όπως αυτός θεωρεί πρόπον για την επίτευξη της ειρήνης και για την κοινή τους άμυνα.

Ο φορέας αυτού του προσώπου ονομάζεται κυρίαρχος, και όπως λέγεται, έχει την κυρίαρχη εξουσία· όλοι οι υπόλοιποι αποκαλούνται υπήκοοι.

Η επίτευξη αυτής της κυρίαρχης εξουσίας πραγματοποιείται με δύο τρόπους. Ο ένας είναι η φυσική βία: όπως όταν ένας άνθρωπος υποτάσσει τα παιδιά του και τα παιδιά των παιδιών του στην εξουσία του, καθώς έχει τη δύναμη να τα καταστρέψει εάν αρνηθούν· ή με πόλεμο υποτάσσει τους εχθρούς του στη βούλησή του, χαρίζοντάς τους τη ζωή υπό αυτόν τον όρο. Ο άλλος είναι όταν οι άνθρωποι συμφωνούν μεταξύ τους να υποταχθούν σε κάποιον ή σε μία συνάθροιση ανθρώπων, εθελοντικά, πιστεύοντας ότι μπορούν να τον εμπιστευθούν ότι θα τους προστατέψει απ' όλους τους άλλους. Ο δεύτερος αυτός τρόπος μπορεί να ονομαστεί πολιτική κοινοπολιτεία ή κοινοπολιτεία μέσω θέσπισης, ενώ ο πρώτος κοινοπολιτεία μέσω απόκτησης.